

Я НАПИСАВ СПОМИНИ

Не на хвалу, ані на зарібок написав я ці спомини. Я і другі такі як я переживали свій молодий вік під австрійською окупацією, під Польщею, та на чужині. Може колись читач цих споминів побачить наше молоде життя все в злиднях та в неволі.

Дякую моїй дружині Анні за поміч, що пригадала мені деякі події з життя. Дякую синам — Ніколі й Ярославові, що допомагали мені.

Дякую пані Валентині Мулик-Луцик за передрук на машинці рукопису моїх споминів. Також дякую д-рові Ю. Мулик-Луцикові за коректу цих споминів.

Дякую редакторові „Українського Голосу” І. Ф. Паламарчукові і ред. та управителеві „Українського Голосу” Андрієві Павликові за поради та за листування в справі видання цих споминів. Всім щиро дякую!

Василь Николаевич Лозовчук

ВО ІМ'Я ОТЦЯ І СИНА І СВЯТОГО ДУХА. АМІНЬ.

Господи Боже Милостивий, допоможи мені написати наші переживання — мої і моєї дружини Анни та передати їх нашим синам Ніколі й Ярославі, щоб вони залишили їх нашим українським поколінням.

Почну від мого життя, відколи я запам'ятав та що залишилося в моїй пам'яті з початків мого життя.

Як у сні, пам'ятаю, що я був на похороні діда Івана — мого тата батька. Сидів я на постелі і видів, що дідо лежали на тапчані, а в хаті було дуже багато людей... Пам'ятаю, як ми приїхали додому. У нас був гарний кінь Дериж, але незадовго тато коня продали, разом з возом. Ми мешкали в долішній кімнаті, бо горішня ще не була вилагоджена.

Найбільше залишилося в пам'яті, як тато на колінах молилися, а мама стояли коло припічка і плакали. Потім тато встали, приступили до колиски, нахилилися над нею і дуже цілували мого маленького братчика Івана. Я і мої дві сестри сиділи на печі і собі потихо плакали, бо виділи ми, що мама плачуть. (Нас було четверо дітей — Марися, Василь, Анна й Іван). Тато ще раз перекрестилися, нас кожного довго цілували і тулили до грудей, а з очей їх текли по лиці сльози. Сказали до нас „бувайте здорові” і обое з мамою вийшли з хати. А ми ще довго сиділи на лаві і дивилися в вікно, але нічого не виділи, бо було темно, як то кажуть, „досвіта”.

Пам'ятаю, як прийшли до нас дідо Штефан, мамин тато. Кажуть мамі: „Ти не плач, Параско, бо ж і діти осиротиш! Як Бог допоможе, то Никола повернеться з Канади здоровий”. Аж тоді ми довідалися, що тато поїхали до Канади.

Дитячі роки

Так час минав. Дідо були дуже добрим чоловіком і багато нам помагали. Також вуйки були дуже добрі, хоч і молоді, але задармо помагали мамі косити сіно, возити снопи, орати. Баба дуже мало помагали, бо в той час дуже пили. Коли прийшли до нас, то все кричали: „Най

Їде мужик!". Мама бабі нічого не казали, бо виділи, що нема з ними що говорити. Мама ніколи не мали часу. Надходила зима, і треба було ще більше працювати, нарубати дров, придбати, щоб було що їсти жовкинi, „той сірунь" — так мама називали корови. Взимi треба було прясти, щоби було на полотно та й на верети. З найгіршого клоччя на вужниці¹, щоби було чим снопи в'язати, то вже навчилася прясти сестра Марися і це вже була її робота. Не раз до світанку мама прядуть і плачуть, і так жалісно співають, а нас накривають промовляючи:

“Діти мої дрібнесенькі, як дрібна полова, —
Просіть, діти, щиро Бога, щоб я була здорова!
Діти мої дрібнесенькі, як дрібонький овес,
Просіть, діти, щиро Бога, щоб здоровий був отець!
Канадо, Канадочко, яка ти зрадлива,
Ти не одного чоловіка з жінкою розлучила!
Ти Канадо, Канадочко, ти заморський краю,
То я в тобі, Канадочко, Николочку маю! . . .”

Прийшли свята Різдва Христового. Вуйко Іван приїхав чорними кіньми і забрав нас до діда на Святу Вечерю. Ми разом вечеряли і колядували. Також був на вечері в діда вуйко Федір із своєю родиною, і ми з ними приїхали до дому, бо ми мешкали близько вуйка.

Наближався Великдень. Дідо прийшли запитали мами чи вона має муку на паску. Мама кажуть: „Ні, татку, нема! Маю лише пшеницю”. „Най пшениця стоїть на насіння, — сказали дідо — Іван привезе мірницю муки питльованої”.

Пам'ятаю, як мама прийшли від поліціанта, що був разом і сільським листоношем і дуже тішилася, бо прийшов „рсіт” і письмо від тата з Канади. Мама побігли до жида Моті, щоби прочитав письмо, бо не було кому, а жид цей мешкав дуже близько нас. Дехто в селі знав трохи „по-руськи”, як то у цей час називали або по-старо-церковнослов'янськи, бо то було 1908 р., але лише друковане. Мама вернулися з листом додому і нам розказали, що тато здорові і пишуть, щоби ми маму слухали. До Канади їх разом поїхало трьох: тато, татів брат

¹ Вужніці — грубі мотузи.

— стрий Гриць і Василь Лазарович Захарюків, і всі вони разом написали письма до своїх жінок.

На друге літо я втік до діда Штефана, бо не дуже хотів слухати мами, і мама не дозволяла, щоби я тримав дома песика, якого я в пазусі приніс від діда. У діда було мені добре, весело, бо в нього були і песики, і коні і ягнята. Були молоді вуйки, і мене брали, як куди недалеко їхали, і давали мені тримати батіг. Але тітка Явдоха, мамина сестра, кричала на мене: „Чого ти лишаєш маму?! Иди додому і помагай Марисі пасти корови!” Як не було діда, то я не йшов до хати, а був більше на дворі.

Одного разу прийшли мама по мене та накричали на мене, що я волоцюга, що не хочу вертатися додому. Стали коло порога, щоби я не втік з хати. А дідо кажуть, щоби мама сідали до стола разом з ними пополюдувати. Мама сіли на лаву, а я помаленько попід припічок, та як дерну надвір! Але в сінях коло дверей став, як вкопаний, бо побачив в дверях великого рогатого барана, що дуже бив, і так мені втікти не вдалося. Мама вийшли, взяли мене тісно за руку і завели додому. Якийсь час, щоб обминути кари, я справувався добре.

Прийшов час і мама записали мене до школи. У нашого вчителя був син Ромчик, якого я дуже любив. Я до школи ходив, але мало чого навчився, бо вчитель нам лише щось розказував. Відтак почав нас вчити писати — на табличках з плити шкрабали ми ризіком з каменя. Мало що можна було розібрати, бо все стиралося. Знаю, що раз написав на цілу табличку букву „і”. Школа мені надокучила і я почав вдавати, що йду до школи, а сам обходив кругом школи і йшов на громадську толоку. Так називали громадське пасовисько. Воно було гарне, велике, був гарний ліс і плила через нього гарна річка Тирса, то й пасовисько називали Тирса, а далі — Семенів, Закорців, Попівське, Погорчина. Того року вирубали багато ліса, що продали якійсь фірмі і тому паша була дуже добра.

Але одного разу вчитель ішов собі на прохід аж до злісного* і стрінув маму та й питає її чому я не ходжу до

* Злісний — це лісничий (що доглядав панських лісів).

школи. А мама кажуть: „Він іде щодня”. Мама мені дадуть гарно їсти, ще й у збанку зі собою взяти, бо то початкуючі діти ходили зполудня. І так, після того, мама мене гарно відправили та ще й наказали: „Ти, Васильку, не волочися по дорогах!” А я кажу: „Ні, ні, мамо!” Я до школи, а мама навзирці за мною. Коли побачили де я пішов „до школи”, тоді вернулися додому. Приходжу увечорі додому, ще й троха запізнився. А мама нічого не кажиуть і не дають по собі пізнати, що вони все знають. Повечеряли, а тоді мама мене запитала звідки я приніс оцей батіжок. Кажуть: „Кажи правду, то не будеш битий!” Я мовчу. А мама далі: „Кажи!” і „Кажи!” Я кажу, що там люди брали дерево на Семеновім, і я взяв. А мама: „Ага, то ти, злодію, вчишся красти!”. І як почнуть мене тим батіжком бити, то лише кавалок пужильна з того батіжка в руці залишився. Я кричу: „Мамочко, я вже більше не буду брати!” А вони: „То ти, злодію, так до школи ходиш?” І знов б'ють. Сестра Марися плаче і просить, але нічого не помагає. На щастя прийшла до хати вуянка Федориха і заступила мене собою. І так мама успокоїлася. А я помаленько висунувся на піч і заснув. Та школа і той батіжок добре запам'яталися мені аж до нинішнього дня.

Я з дому втік і перебував у діда і вони мене додому не пускали, бо я вже пас вівці в пастівнику близько дідової хати. Але одного разу дідо верталися додому із „середньої сіножати”, де вони косили. Дорога була кам'яниста, вони впали і дуже побили коліно, так що лежали на постелі від Святого Ілії до Зелених Свят і так померли 1910 р., на 63-му році життя.

Відтоді сховалося моє добро і моєї мами, і цілої нашої родини. Діда ховали два священники, а людей було дуже багато — з нашого й з усіх доколичних сіл. На похоронному обіді люди не могли поміститися в хатах, тому постелили простирала в саду і люди там їли. Вуйки з Коломиї привезли навіть білий хліб з пекарні і хрест залізний на могилу діда привезли.

Коли не стало діда, баба мало коли були тверезі, і тому хлопці їх не слухали. Тета і вуйко Федір помагали трохи притримувати молодших хлопців Івана та Василя.

Коли поділили поле, що лишилося по дідові, то мама отримали багато і не могли його самі обробити, бо тепер помочі жадної не мали. Тоді мама написали до тата, щоб кидали Канаду і приїжджали додому, бо тут більше втратять, як в Канаді зароблять.

Восени тато приїхали з Канади. Мене не застали вдома, бо я валявся в баби. Мама прийшли до баби такі втішні й веселі та кажуть до тети Явдохи: „Мій Никола приїхав з Канади”, а до мене — „Ходи, Васильку, тато приїхав”. Я не хотів іти, бо боявся зради. Мама почали розказувати, що Анна та Іван тата не пізнали, бо його не пам'ятають, а Марися пізнала, бо була трошки старша.

Мене дуже кортіло подивитися, чи то була правда, що тато приїхали. Усі з хати пішли, а я за ними. Став на стежці, недалеко хати, і чую, що хтось голосно говорить. А то посходилися рідня й сусіди. Стрийко Василь вийшов та й кличе мене до хати, а я поступився взад та й утік.

Тоді вийшли з хати мама і її перва сестра Анна і обидві попровадилися поза хату. Тоді мама вернулися до хати, а тета пішли. Проходять коло мене і вдають, що мене навіть не бачуть, а тоді хапнули мене міцно за руку і затягнули до хати. Тато взяли мене на руки, тулили до себе і дуже цілували, а потім дали мені гостинця — невеличкий, плетений подовгастий хліб, пантальйони на шлики і черевички. Тоді я вже не боявся і дуже тішився татом, і дарунками, — моїй радості не було кінця. Ми, діти, пішли надвір і гралися там до пізнього вечора. Марися пішла швидше, бо хоч мала, а вже мала обов'язки і не раз заступала маму, — заганяла жовкину до стайні, доїла, меншим дітям давала їсти, пильнувала хату. А я бавився з дітьми, бо не мав жадних обов'язків, розволочився коло діда і вуйків.

Тепер жилося нам веселіше. Тата суд назначив опікуном над дідовим майном, бо залишилося багато худоби, овець, пара коней. Все поділено пополовині — бабі (поки будуть жити) і дітям, а було їх п'ятеро — три сини і дві дочки. Тепер до нас приходили люди, тато і мама ходили по весіллях, а як мама були самі, то нікуди не ходили, хіба до церкви.

Але недовго було тої веселості, — на Страсний четвер прийшли жандарі і забрали тата до Коломиї до ареш-